

Першы Беларускі Месячнік Сельскай Гаспадаркі.

Зьмест:

	ст.
Неабходнасьць уласных гаспадарчых уста- новаў	1
Што трэба знаць кожнаму селяніну	3
Аб рахунковасьці ў сялянскай гаспадарцы	6
Спружываваньне	8
Пра лягчаныне (пакладаныне) жывёлы	11
Як садзіць квактуху, выбіраць пад яе яйкі і даглядаць за куранятамі	13
Да ўсіх пчаляроў Заходняй Беларусі	17
Як ужываць мінеральныя ўгнаенныя (парашкі) і колькі трэба іх даваць на дзесяціну і пад якія расьліны	18
Гутарка пра хлеўны гной і мінеральн. тукі	21
Кампост	23
Як даглядаць паросных сьвіньней і парасят	24
Белы барнун—новая кармавая расьліна	28
Некалькі слоў аб сэпаратарах	30

Неабходнасьць уласных гаспадарчых устаноў.

Часопісь „Саха“—гэты першы месячнік сельскай гаспадаркі, далёка яшчэ не адпавядае хаця-бы галоўным патрэбам вёскі, бо наагул у нас на тэрэне Заходняй Беларусі няма адпаведных умоў для разьвіцьця сельска-гаспадарчае працы і пакуль-што праходзіць яна пры страшэнна цяжкіх, ненармальных абставінах. Гаспадарчая часопісь мусіць, апрача асьветнае працы, вясці яшчэ і працу арганізацыйную, але гэтага пакуль-што няма. Гаспадарка ў нас вядзецца старымі прымітыўнымі спосабамі і надзеі на палепшаньне гаспадаркі, на падняцьце яе інтэнсыўнасьці, ня будзе да таго часу, пакуль ўся Заходняя Беларусь не пакрыецца сеткаю сваіх беларускіх гаспадарчых арганізацыяў, ці ня будзе праведзена ў нас беларусізацыя дзяржаўных гаспадарчых устаноў.

Існуюць у нас так званыя „Kółka Rolnicze“, але яны замест таго, каб уцягнуць і заахоціць да працы ў іх беларускае насяленьне, баяцца ўсяго беларускага, і знаходзяцца фактычна ў руках польскіх асаднікаў і мейсцовае шляхты. Ад чалавека, які называе сябе беларусам, яны стараюцца адгарадзіцца як ад зачумлёнага, і зусім зразумела, што пры такіх абставінах гэтыя арганізацыі ня могуць дасягнуць жаданых мэтаў, ня глядзячы на вялікую грашовую дапамогу з боку ўраду. Сельская гаспадарка ў нас такім чынам пазбаўлена усякае агранамічнае помачы, і вядзе далей свае гаротнае існаваньне.

1964 г.

На тэрэне Заход. Беларусі ёсць некалькі ніжэйшых гаспадарчых школаў, але яны пустуюць, у поўным значэнні гэтага слова, і мы перакананы, што калі-б у гэтых школах вяліся-б выклады ў зразумелай сялянству, беларускай мове, то асьветная праца гэтых школаў стала-б такім чынам на здаровы жыццёвы шлях і дала-б карысныя вынікі. Польскія гаспадарчыя арганізацыі ня лічацца з фактам нацыянальнай сьведомасьці беларускіх сялян і надалей хочуць заставацца ізаляванымі. У тых установах, у якіх пачынае праводзіцца ў жыццё выбарныя пачаткі, там беларусізацыя ідзе проста этыхійна,—мы гаворым тут аб самаўрадах.

Мы цвёрда перакананы, што да таго часу, пакуль ня будзе праведзена беларусізацыя іншых установаў і у першую чаргу гаспадарчых (Kółka Rolnicze, Spółdzielni) ня можа быць і мовы аб тым, што гэтыя арганізацыі дасягнуць пастаўленае імі мэты,—падняцьця гаспадарчага стану краю. Гэта магчыма толькі тагды, калі да працы будуць уцягнуты народныя беларускія гушчы, і ў першую чаргу ўсе здаровыя і найбольш энэргічныя сілы нашага народу. У кожным выпадку пытаньне аб падняцьці эканамічнага стану нашага народу мусіць быць вырашана тым ці іншым спосабам, і калі дзяржаўныя гаспадарчыя ўстановы ня вырашаць пытаньня (ня толькі прынцыпова) аб іх беларусізацыя ў шырокім маштабе, то наш народ сам створыць свае ўласныя беларускія гаспадарчыя арганізацыі, хаця-б і прышлося гэтым установам нараджацца ў вельмі цяжкіх абставінах.

Нацыянальнае ўсьведамленьне вескі і тая стыхійная беларусізацыя гаспадар. установаў (самаўрады) дае нашай часонісі надзею на тое, што яна згуртуе каля сябе ўсе найбольш здольныя і энэргічныя сілы, зьнішчыць свае недахопы, як сялянскай сельска-гаспадарчай часонісі, палешчыць яе змест, павялічыць тыраж і далей будзе праводзіць цяжкую і адказную працу пашырэння сярод тысячаў сялян культурных мэтадаў гаспадараваньня і будзе як-бы галоўным цэнтрам усіх гаспадарчых беларускіх установаў, у паўстаньні якіх у хуткім часе мы не сумляваемся.

Польскія-ж гаспадарчыя ўстановы мусяць гэта каардынальнае пытаньне аб беларусізацыі паставіць на парадак дзенны, насколькі яны хочуць лічыцца ў уласным інтарэсе, з жалезнымі законамі эканомікі.

Мы ўжо мелі даволі часу пераканацца ў тым, што нездаровы польскі нацыяналізм, які пануе ня толькі, ў палітычных, але і ў гаспадарчых галінах жыцьця, не дазволіць ім пайсьці на кампраміс, а таму мы самі мусімо, як найхутчэй, пастарацца стварыць свае ўстановы, спадзяючыся толькі на ўласныя сілы.

Што трэба знаць кожнаму селяніну.

Сельская гаспадарка даўна ўжо перастала быць работай „на авось“, яна сталася наукай, дзе кожная рэч, кожнае зьявішча мае свае прычыны. Чым гаспадар больш уяўляе сабе пра гэтыя прычыны і зьявішча, тым больш ён пэўны ў памыснасьці сваёй працы і тым менш працуе „на шчасьце“. Вось дзеля чаго гаспадару нашага часу, каб выбіцца з убоства трэба ведаць тое, з чым яму найчасейей прыходзіцца сутыкацца. Расьлінка, якую ён узрашчвае на полі і якая займае цалком яго ўвагу і мусіць быць тэй рэчю, якую перш-на-перш трэба селяніну выўчыць.

Жыцьцё нашых расьлін можна падзяліць на некалькі ўзрастаў: **прастаньне** — ад пасеву да першых зялёных лісткоў; **разрост** — ад першых лісткоў да першых красак; **красаваньне** — ад першых красак да завязі і **даспеваньне** — ад завязі да збору пладоў. Пасья таго, як зярнё дасьпее нашы палявыя расьліны заміраюць. Каб ведаць як даглядаць і гадаваць расьліну, мы павінны разглядзець, што трэба расьліне ад прарастаньня да заміраньня.

Насеньне. Кожнае насеньне мае ў сабе у зачатках цэлую расьліну з карэньнем, сьцяблом і лісьцямі, з якіх вырастаюць потым усе часткі расьліны. У насеньні толькі зародыш, каб з насеньня выйшла расьліна, трэба ўсім часткам зародыша павялічыцца — разрасьціся. Большая частка кожнага насеньня ўтворана з белага мучністага дела, каторае называецца **насенным бялком** і каторае зьяўляецца спажывай для маладой расьлінкі, пакуль яна не падрасьце.

Прастаньне. Для прарастаньня насеньня трэба яму **вільгаці**,

цяпла і паветра. Дзея гэтага нам становіцца зразумелым, што насенне ня можна сеяць у сухую зямлю, вельмі рана вясной і позна ўвосень, а таксама закрываць тоўста зямлэй. Прарастаючы, насенне пущае ўніз карашок а на паверхню расток. Некаторыя расьлінкі разам з растком выносяць на паверхню **глузні** (палавінкі), што замяняюць на першых парах лісткі расьлінцы. Вось, каб выбіцца сьцяблу на паверхню, трэба насенню ляжаць ня глыбока і ў мягкой зямельцы, бо ў праціўным выпадку часта насенне не-далее вынясьці на паверхню надземных частак.

Зразумела, што прарастаць можа толькі тое насенне, якое не страціла ўсходласьці, г. зн., ў якім яшчэ тлее жыцьцё. Памершае насенне не прарасьце, хоць-бы мы далі яму найлепшыя ўмовы для гэтага.

Калі на маладых расьлінках пакажуцца зялёныя лісьця, дык тагды перастае карміцца спажывай насення і пачынае жыць самастойна.

Разрост. З маленькага зярняці расьліна разрастаецца у сотню, тысячу і таго больш разоў за тое зярнё, што мы пасеялі.

Скуль-жа ўзяла расьліна матэр'ял на будову свайго цела? Перш думалі, што ўвесь гэты матэр'ял бярэцца з зямлі, але навуковымі дасьледамі з часам даведзена, што з зямлі расьлінка бярэ пажывін мала, а больш усяго з паветру. Тая частка, што гарыць і ўцякае дымам, бярэцца з паветру пры помачы зялёных лістоў і называецца **арганічнай масай**, а застаўшыся попел—з зямлі і называецца **мінэральнай часткай** расьліны, што дастаўляецца расьліне пры помачы карэньняў.

Хаця арганічнай масы ў расьліне шмат больш чым мінэральнай, але гаспадару прыходзіцца клапаціцца дастаўляць расьліне толькі апошнія, бо ўсяго, што бярэ яна з паветру, там заўсёды ёсьць у дастатку. Ад прысутнасьці гэтых мінэральных частак расьліны ў зямлі залежыць галоўным чынам і ўраджай збожжа.

Арганічную масу расьліны складаюць: крахмал, цукар, алей, белкавіна і інш.

Мінэральную частку ці попел расьліны складаюць: **калі** (паташ), **кальцый** (вапна), **магні**, **жалеза**, а таксама **серня**, **фосфар**, **хлор** і інш. У нашай зямлі больш усяго не хапае паташу, **фосфару**, **вапны** і **азоту**.

Вось увага гаспадара і мусіць быць скіравана, каб даць усе гэтыя матэрыі расьліне, інакш кажучы, угнаіць зямлю гэтымі складнікамі. Толькі тады расьліна можа добра расьці калі побач з цяплом, паветрам, сьветам і вадой, будуць ей дадзены і гэтыя спажывы.

Красаваньне і сьпеласьць. Красуюць расьлінкі тады, калі яны ўжо зусім разрасьліся. У адных расьлін краскі відаць здалёку, у другіх, як напрыклад, у нашых хлебавых яны мала прыкметны, бо натура не надзяліла іх ахварбоўкай.

Верхнія лісточкі кветак—гэта толькі вопратка іх, у сярэдзіне-ж іх схаваны самыя галоўныя часткі. Часткі гэтыя дваякія: адны, якія вытвараюць **краснавы пыл**, называюцца **мужчынскімі** органамі, а другія **жаночкімі** органамі.

У самай сярэдзіне кветак ёсьць тая частка яе, з якой пасья развіваецца насеньне і называецца яна **маткай**. У нізу матка шыраэйшая і гэта частка яе называецца **завяззю**. У завязі бывае адно ці некалькі штук дробненькіх ячэчак (простым вокам дагледзець іх нельга), з каторых, калі пападзе на іх пылок, вытвараецца зярнё. Ячэчкі гэтыя і ёсьць жаночкі орган кветкі. З гэтага мы бачым, што расьліны размнажаюцца таксама, як і жывёла ад злучэньня мужчынскага і жаночкага семянні.

Пасья таго, як пачне зярнё наліваць, кветкі вянуць бо яны ўжо не патрэбны для расьліны. У гэтым часе рась, ліна хоць і мала бярэ зямлі спажывы, але для сфармаваньня ей патрэбны найкаштаўнейшыя часткі гэтай спажывы.

Калі насеньне дасьпее, сокі ў расьліне разыходзяцца—расьліна замірае, лісьцё адвальваецца, а сьцябло робіцца, цьвёрдым. Дзеля гэтага саломы збожжа зусім дасьпеўшага, ці сена, скошанае задоўга пасья красаваньня, мала мае ў сабе спажывы.

Бабовыя расьліны. Бабовыя расьліны ці як іх яшчэ называюць матыльковыя (лубін, канюшына, боб, гарох, віка, сьрадэля, дзятлавіна, фасоля і інш.) маюць асаблівую вагу для гаспадара.

Яшчэ ў старажытныя часы заўважылі гаспадары, што пасья бабовых расьлін збожжа расьце лепш. У канцы мінулага стагодзьдзя знайшлі віноўніка гэтага зьявішча—маленькую істоту, якую звычайным вокам прыкмеціць нельга, а можна бачыць толькі праз спецыяльны прылад г. зв. мікраскоп. Завуць гэту істоту, якая ёсьць дабрадзеям гаспадара—карнявой бактэрыяй, якая жыве на карэнчыках бабовых расьлін і жывіцца сокам іх і азотам з паветра. З часам гэтыя бактэрыі так множацца, што на тых месцах карэньняў, дзе пасяліліся гэтыя бактэрыі, разьвіваюцца маленькія гузочкі. Як толькі гэтыя гузочкі на расьлінцы зьявляцца, дык яна хутка пачынае расьці, дзякуючы таму, што бактэрыі ўжо здольны даць расьлінцы азот з паветру.

Каб на карэнчыках бабовых расьлін вырасьлі гузочкі, трэба, каб у раллі былі карнявыя бактэрыі, бо ў праціўным выпадку бабовая расьлінка ня можа добра расьці. Гэта бывае тады, калі расьлінка сеецца першы раз.

Каб дабыць добрага ўраджаю бабовых расьлінаў ў першы год, на полі, дзе думалі сеяць лубін, сэрадэлю, боб, падсеваюць зямлю з таго месца, дзе раней, гэтыя расьліны расьлі. Можна для гэтай-жа самай мэты сабраць карэнчыкаў бабовых расьлінаў і пры дапамозе іх прышчапіць зямлю бактэрыямі.

У. Павалковіч.

Аб рахунковасьці ў сялянскай гаспадарцы.

Мэтаю гаспадара зьяўляецца атрыманьне, як можна больш, розных produkтаў, каб потым частку іх спажыць, а другую прадаць і купіць усё неабходнае для сям'і, гаспадаркі, зплаты падаткаў і г. д. Прадаюцца лішкі produkтаў або продукты спецыяльна для прадажа прызначаньня.

У абодвух выпадках гаспадар павінен добра ведаць, які продукт можа даць яму больш прыбытку, а чым больш гаспадар прадае і купляе, тым лепей ён павінен ведаць сабекошт продукту. Напрыклад, гаспадар прадаваў жыта, бульбу, лён, яйкі, масла і г. д. Ён помніць, колькі за што атрымаў, але зусім няўпэны, які з прадазеных produkтаў даў большы прыбытак, бо гаспадару самому каштавала і жыта, і лён, і масла (ён траціў і працу, і грошы і г. д.). Каб ведаць, які продукт даў больш прыбытку для гэтага патрэбна сваечасна запісваць. Яшчэ прыклад: у гаспадарцы ёсьць розная жывёла — коні, каровы, звечкі, сьвіньні, птушкі. Гэта жывёла патрабуе корму, працы па дагляду, будынку і г. д. і дае гаспадарцы розныя продукты (адна карова дае малака больш, другая менш; авечкі разам далі столькі-то воўны і г. д.). А што было выгадней трымаць гаспадару, якая жывёла дае большы ці меншы прыбытак — гэта сказаць гаспадару вельмі цяжка. Тут патрэбна было

ацаніць усе атрыманы ад жывёлы продукты і адкінуць з атрыманае сумы ўсе расходы на жывёлу. Але гаспадар расходаў на можа помніць, тым больш, што падлічэнне прыбытку павінен зрабіць за доўгі час. Такім чынам, мы бачым, што і тут трэба сваячасна вясці запіс.

Правільны і сваячасны запіс усіх produkтаў, якія дае гаспадарка, і ацэнка іх у грашох, а таксама падлік усіх расходаў і прыбыткаў за год, завецца рахунковасцю. Рахунковасць выразна паказвае, якая галіна гаспадаркі больш выгодна перад другой і дае магчымасць гаспадару змены ў гаспадарцы, каб яна была больш прыбыткавай. Таксама рахунковасць дае магчымасць і аграрыю высветліць асобныя адзнакі сялянскай гаспадаркі і паможа яму ў працы. Дзеся таго, каб правільна паставіць рахунковасць з мэтай атрымання пэўных вынікаў, трэба вясці некалькі асобных запісаў у асобных сшытках і ў канцы году падводзіць рахунак усім запісам.

Пачнем разгляд запісаў па галіне *паляводства*, куды будуць уваходзіць усе палывыя расліны, а таксама і гародніна. Тут трэба завесці два сшыткі: адзін для ўчоту ўраджаяў і працы, а другі для запісу прыбытку і расхода produkтаў паляводства.

Першы сшытак будзе мець такі выгляд:

Назва палос, кавалкоў г. д.	Чым засеяна і якая плошча	Колькі і якога дадзена гною	Колькі патр. дзен. працы		Колькі па- сеяна пуд.	Колькі атрамана	Колькі на- малочана пуд		
			Людзкіх	Кон- скіх			Зярыя	Сало- мы п.	Мяк. пуд.
Ніва Заба- лоцьце	Жыта $1\frac{1}{2}$ дзес.	Гною 30 ваз. (600 п.) і штуч. ўгнаен. 8 пуд.	25 (з іх 10 жаноч.)	6	5	12 $\frac{1}{2}$ коп.	25	30	2 $\frac{1}{2}$
Наддачы „вузенькія“	Бульбы чвэрць дзес.	Ня клалі	14 (з іх 4 жаноч.)	10	20	—	230	—	

Другі спытак: прыбытак і расход produkтаў палыводства

Назва produkтаў	Колькі атрымана пуд.	колькі куплена, калі і на якой цане	Куды зрасходавана			
			Спажыта сям'ей	Прадана калі і па якой цане	Па- зычана	На корм жывёле, якой і колькі
Жыта . .	70	—	43	13 п. у ліста- падзе па 1 р. 5 к.	5	Змолата свіням 3 п., птушкам зяр- ном 1/2 пуд.
Бульба . .	230	—	30	80 п. у ліста- падзе па 30 кап.	—	—

Так вядзецца запіс у абодвух спытках на працягу усяго году. У іх запісваецца па такому прыкладу ўсе продукты раслін. У канцы году трэба падагульніць усё, але аб гэтым пагутарым у другі раз, калі пакажам прыклад запісу produkтаў жывёлагадоўлі.

У. Ш.

Спружынаваньне.

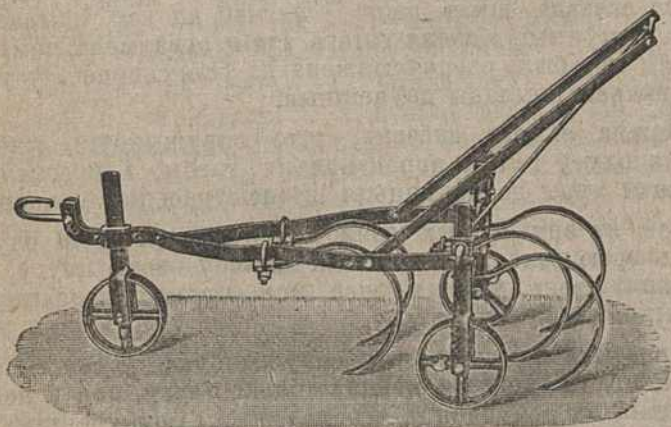
Добра апрацаваць зямлю можна толькі тагды, калі будзе яна добра перамешана, і калі паветра будзе мець магчымасьць даходзіць да глыбейшых слаёў грунту, ці калі поле будзе добра спульхнена. Так праветраная, дзякуючы спульхненню, зямля спрыяе разьвіццю карысных бактэрыяў, якія прычыняюцца да вытвареньня з складнікоў зямлі і паветра, аднаведных для раллі пажывін.

Да спульхнення і праветранья зямлі раней ужывалі рожны драпачаў, грубаруў, екстарпатаруў і г. д., якія, як толькі зьявіліся спружыноўкі, хутка пачалі выходзіць з карыстанья, што вельмі добра сьведчыць аб працы спружыновак. Паперэднія прылады, маючы штыўныя зубы, зямлю спульхнялі недасканальна, і працавалі негаспадарна, вымагаючы ў адношаньні да выкананай працы непрапарцыянальна шмат сілы цяжкай. Штыўныя зубы, асабліва ў зямлі цяжкай, камяністай, часта ламаліся і поле не спульхнялі, пакідаючы паміж зубамі паясы зямлі не ўзварушанай. Спружыновыя зубы разрываюць зямлю шмат мякчэй, дасканальна яе спульхняюць, і дастаючы з глыбей-

ших слаёў паяскі зямлі, добра яе перамяшваюць. Такім чынам спружыноўкамі можна апрацаваць поле шмат лягчэй і лепш, падняць значна ўраджаі, і то коштам меншай пачынай сілы, працы, часу і рук.

Апрача таго спружыновыя зубы, не разрываючы сьметнякоў, а толькі выцягаючы іх на паверх і атрасаючы іх ад зямлі, дасканальна ачышчаюць поле. Значыць, спружыноўкі ўжываюцца да праветраньня, спульхненьня і мешаньня зямлі, чышчэньня яе ад сьметнякоў, і апрача таго таксама ўжываюцца да зьдзіраньня дзярня, кавюшынішча, раўняваньня паверху, спульхненьня поля пасья карэнь-плодаў (бульбы, буракоў), да закрыцьця пасевага зярна, штучных гнаёў і г. д.

Вялікую службу выконваюць спружыноўкі вясною, перад пасевам яравых, калі ўжываюць іх для спульхненьня зямлі зьлежаўшайся праз зіму. У апошнія часы прыйшлі да перакананьня, што вясною наагул ня добра поле араць, але лепш яго толькі ўзварушыць спружыноўкаю, бо калі вясною поле ўзараць, то шмат вады выходзіць у паветра, і пасья, калі вясна будзе сухая, то расьліна будзе дрэнна расьці, з прычыны недахвату вільгаці. Наагул трэба старацца, каб зямля пад ярыну была ужо прыгатована з восені, а вясною трэба яе толькі спульхніць спружыноўкаю.

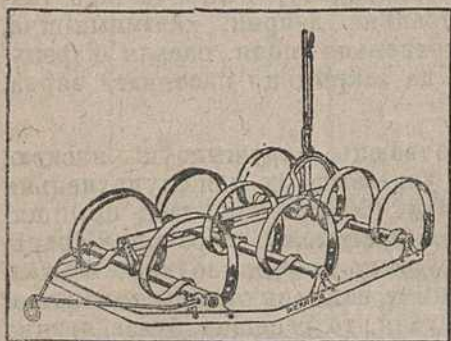

Спружыновыя зубы робяцца з сталі і на канцы маюць лямешкі, якія пасья можна зьмяніць на новыя. Паводле канструкцыі можна падзяліць спружыноўкі на два тыпы:

1) Спружыновыя культиватары (на колах), якія, як мацвей пабудаваныя, ужываюцца галоўным чынам на грунтах цяжкіх і да глыбейшага апрацаваньня зямлі.

2) Спружыновыя бароны, якія ўжываюцца больш на грунтах лягчэйшых. На грунтах цяжкіх лепш ужываць спружыновак з зубамі радчэйшымі, і наадварот, на грунтах лёгкіх спружыновак з зубамі часцейшымі. У нас найбольш распаўсюджаны спружыновыя бароны і часта яны ўжываюцца і там, дзе лепш было-б ужываць спружыновы культыватар.

Вельмі часта нашы сяляне ня даюць сабе добра справы з таго, што на грунтах цяжкіх, пры глыбейшым запусчэнні зубоў

спружыновае бароны, зубы яе ня толькі адгінаюцца і не дасягаюць да патрэбнае глыбіны, але што яшчэ гарэй, ляmeshык траціць патрэбны нахіл, і замест падцінаць зямлю, толькі скрабае яе, дзючы пры гэтым горшую працу, і вымагаючы большай сілы пацяжнай.

З усяго папярэдняга мы бачым, якое вялікае значэнне мае ў гаспадарцы спружыноўка, яна выконвае працу, як мы ўжо казалі, шмат лепш і лягчэй ад усіх прыладаў з зубамі штыўнымі, і дзеля гэтага зусім зразумела чаму яна у хуткім часе была распаўсюджана па ўсім сьвеце і ўсунула з ужываньня прылады даўнейшыя.

Можна сьмела сказаць, што спружыноўкі стварылі новую эпоху ў галіне апрацаваньня глебы, і прычыніліся ў значнай меры да падняцьця і гэнэсыўнасьці гаспадаркі.

Так як эру нашых дзядоў, маглі-б мы зусім слушна назваць эраю сахі, а часы нашых бацькоў—эраю плугу, так і сяньяншві дзень, у гэтым сэнсе, можна сьмела назваць эраю спружыновага культыватару.

Практыка паказала, што спружыноўка, у сэнсе дасканаласьці працы, уступае мейсца толькі плугу, але ў некаторых выпадках зьяўляецца яго паважным конкурэнтам.

Іншынер Малевіч.

Пра лягчаньне (пакладаньне) жывёлы.

У кожнай гаспадарцы звычайна лягчаюць (пакладаюць) жарэбчыкаў, бугаёў, кноразяў, якіх маюць пакідаць для працы або гадаваць на зарэз.

Такім чынам, лягчаюць звычайна тых самцоў, якіх: 1) ня думваюць пакідаць на племя; 2) якіх пакідаюць для працы; 3) вельмі злых і неспакойных (якіх панароднаму называюць нутрацамі) і 4) тых, што маюць гадаваць на зарэз.

Бараноў накладаюць дзеля таго, каб у іх была танчэйшая, раўнейшая і пякнейшая воўна. Сабак — каб былі злыя і пільнаваліся хаты а не цягаліся за сучкамі па-за дваром. Казлоў, каб давалі лепшую воўну і ня так сьмярдзелі. Апрача таго, лягчаюць яшчэ і пеўняў, бо выпакладаньня пеўні (каплуны) хутка нагульваюць сабе тлушч і мяса, і яно ў іх па смаку робіцца падобным да дзічыны і прадаецца даражэй.

Цяперака пачалі шмат пакладаць і самічак, пераважна сьвінак. Выпакладаньня сьвіньні вельмі хутка выгадоўваюцца і лепш адкармливаюцца. Кароў треба выкладаць пад той час, калі яны даюць найбольш малака (пасля трэцяга цяляці), і тады яны колькі гадоў ня зьменшваюць малака; а калі ў такое каровы з часам стане менш малака, тады яе гадуяць на зарэз і мяса ад выпакладаных кароў бывае вельмі смачнае і прадаецца па высокай цане. Вядома, што выпакладаньня куры, так зв. пулярды, маюць вельмі смачнае мяса і таксама прадаюцца даражэй.

У нас, на Беларусі, выкладаюць жывёлу рознымі спосабамі; пераважна ж з дапамогаю так зв. „ляшчотак“ альбо адкручваюць ядры, перакручваючы тым жывы, на якіх падвешаны яны, ці іншым спосабам расьціскаюць іх. За апошнія гады для лягчаньня пачалі ўжываць асобны струмант, які завецца дацкія ціскі, або „эмаскулятар“.

Лягчаньне гэтым спосабам адбываецца скараей усяго, праз $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{2}$ гадзіны, жывёла не адчувае такіх цярпеньняў, як пры іншых спосабах, і ня бывае вялікага або і зусім ніякага крыватоку.

Дзеля таго, што ў нас шмат дзе яшчэ даручаюць пакладаць жывёлу канавалам-самавучкам, то гаспадары прынамсі павінны прытрымоўвацца вось такога парадку. Перад усім не павінна згаджацца пакладаць жывёл пад час, калі на вёсцы ці дзе навокала будуць заразлівыя хваробы, а асабліва—вуглянка, карбунак, слупняк або насацізна. Ня треба лягчаць і падчас вялікае гарачыні, бо у сьпякоту жывёла вельмі зьнясіляецца праз духоту і яе занадта драгтуе муха. Да таго-ж яшчэ ўлетку хутчэй у ране зьяўляецца гной, рана больш раздражняецца, досыць марудна гоіцца і

у ёй лёгка заводзяцца чэрві. Ад гэтага-ж вельмі часта прыкідваецца так зв. грыбавік сем'явага ходу. Наогул, ня варта лягчаць жывёлу хворую на якую-небудзь нутравую хваробу, бо тады яна і без таго бывае вельмі знясілена. Праз тое самае ня варта пакладаць і занадта старое жывёлы.

Найлепш пакладаць жарабкоў і бугаёў ззамаладу, пакуль ім ня мінула яшчэ двух гадоў. Аднак, коняй вельмі рана (да 1 году) пакладаць ня вярта, бо гэтакія коні хоць і бываюць цыбатыя, але застаюцца маласільнымі, бо ў іх не разьвіваецца як трэба пярэдняя часта корпусу, і дзедзя таго яны бюваюць найчасьцей вузкагрудыя і слабыя, а праз гэта вельмі хутка стамляюцца ў працы. Бугаёў-жа, так званых скараспелых гатункаў, можна пакладаць і раней двух гадоў. Кнорзаў, калі іх хочучь гадаваць на сала, пакладаюць, пакуль яны яшчэ маладыя,—паміж 2—6 месяцамі.

Найлепш рабіць пакладаньне вясною або ўвосень, у цёплыя ясны дзень. Перад тым, як пакладаць жывёлу, ня можна яе вельмі накармліваць, каб не папсавалася ў яе што-небудзь у сярэдзіне, падчас калі яе будуць класьці на зямлю. Наадварот, калі будуць пакладаць жарабка раніцою, то лепш зьвечара не даваць яму зусім нічога есьці.

Пад той час, калі пакладаюць жарабка, трэба пільнавацца, каб гэта рабілася як толькі мага чысьцей: каб струмант быў чысты, добра прамыты ў вады і ў рашчыне карболкі ці креоліны, каб жывёла была паложана на чыстую падсыплку, каб рукі таго, хто будзе рэзаць, былі добра вымыты з мылам і ў карболцы аж па локці, каб ўсё прамежжа таксама было вымыта з мылам і зьліта карболькаю і г. д. Пакладаць варта дзе-небудзь у зацішку, каб у рану не наляцела пылу і усякага бруду.

Пасьля лягчанья жывёлу трэба памагчымацьці менш турбаваць, пакуль зусім не загоіцца рана. Рану ад надрэзу трэба даглядаць, як звычайную рану, пры гэтым добра ўжываць мазь з креоліны, каб мухі не садзіліся на рану. Калі ж рана дэўга ня гоіцца або з яе пачне цячы гной, альбо калі будзе заўважана што-небудзь больш недакладнае, — то трэба зараз-жа зьвярнуцца да ветэрынара за парадаю.

Сярод жывёлін-саміц найбольш практычнае значэньне мае толькі лягчаньне сьвінак, каб паскорыць адкорм іх. Найлепшая пара году для лягчанья сьвінак гэта вясна і восень. Найлепшы ўрост жывёлы — ад 6 тыдняў да 2-3 месяцаў.

Пеўня лягчаюць, каб надаць мясу далікатны смак і павялічыць адкорм. Лягчаны певень (капдун) шмат есьць і вельмі скора адкармліваецца; вагі ў ім заўсёды на 1¹/₂-2 ф. болей, чымся ў нялегчаных. Найлепш лягчаць пеўняў на 3-4 месяцы, у красавіку і ў верасьні.

І. С.

Як садзіць квактуху, выбіраць пад яе яйкі і даглядаць за куранятамі.

Шмат хто думае, калі глядзець яйкі на сьвято, дык можна даведацца з зародкам яно ці не, што выйдзе з яго: курачка ці п-ўнік. Гэта адно глупства, якое трымаецца да гэтых часоў толькі таму, што калі чалавек угадае, — дык гэта памятаюць, не ўгадае — хутчэй запомняць. Наагул у адносінах як заводзкіх курэй існуе шмат забабонаў і прыкмет, якія ня маюць пад сабою ніякага грунту. Каб вышлі, напрыклад, калашматыя ці хахлатыя куры, трэба падсыпаючы яйкі пад квактуху, апрадуць на сябе лахманы; каб вышла больш курачак — квактуху трэба садзіць у пятніцу; каб добра вышлі кураняты, трэба падсыпаць няцотны лік як і г. д.

Убачыць, ці з зародкам яйка, ці яно, як кажучь, ненайграннае—нельга. Але можна ведаць, як трымаць курэй, каб яйкі атрымаліся найгранныя, з зародкам, і ад чаго трэба ўхіляцца, каб яйкі не атрымаліся ненайгранныя.

Каб кураняты атрымаліся калашматыя, трэба браць яйкі, як мы ўжо даведаліся, ад калашматых-жа курэй; каб добра выходзілі курняты — трэба ведаць, якія належыць выбіраць для падсыпаньня яйкі і як іх хаваць да таго часу, калі яны трапяць пад квактуху.

Раней за ўсё трэба ведаць, што кураняты могуць выйсці добра толькі з яек, якія ляжалі ня больш за тры дні, а чым менш — тым лепш. У больш старых яйках зародак адмірае.

Дзеля гэтага, каб не памыліцца, ляпей за ўсё кожны дзень, сабраўшы зьнесеныя яйкі, напісаць на іх алаўком дзень і месяц, у якія яны зьнесены.

Памятаючы, што на племя павінны выбірацца яйкі толькі ад самых лепшых курэй, каб не памыліцца і тут, трэба, апрача дня, зазначаць ад якой курыцы кожнае яйка, або зазначаць яйкі лепшых курэй, ад якіх мы жадаем атрымаць племя.

Калі з якое-небудзь прычыны зазначаць яйкі нельга, а яйкі заводзкіх курэй і так адметны або вядомы, дык ўсё-такі ёсць просты спосаб даведацца ці сьвежыя яйкі ці не, ці яны ўжо паляжалі болей, чым можна, каб добрыя вышлі курняты.

Робяць гэта вась як: бяруць кавалак кардонуці тоўстае паперы, нават ценкую дошчачку, што знойдзецца, вялічынёю на 2-3 далані. Пасярэдзіне выразаюць дзірачку вялічынёю, як 3 капейкі. У вечар або ў дзень, сумысьня заходзяць у цёмнае памяшканьне, замальваюць лямпу і трымаюць перад ёю біблу гэтак, каб дзірачка вышла якраз супроць полымя, другою рукою бяруць яйка і шчыльна прыкладаюць яго да дзірачкі. Тады яйка ў сярэдзіне ўсё асьвеціцца і, паварачваючы яго, можна будзе ў тупым яго канцы зусім яона бачыць цёмную частку — гэта пустата ў яйку або так званая „пуха“.

У свежым яйку пуха няпрыкметна. Цераз 2-3 дні яна робіцца, як срэбная дзсятка, цераз тыдзень — як дзьве капейкі, яшчэ цераз тыдзень — як 3 капейкі, а цераз месяц яна зойме амаль пятую частку яйка.

Гэткім чынам, разглядаючы яйкі на сьвятло цераз дзірачку ў бібле, можна выбраць самыя свежыя, і вась іх і трэба надсыпаць пад квактуху.

Калі знойдзецца большы кусок біблы, прыблізна ў паўаршына даўжынёю і каля паўтары чвэрці шыынёю, дык можна для разгледжваньня як на сьвет зрабіць яшчэ больш зручную прыладу; гэтая прылада носіць назву „овоскоп“. Каб зрабіць азначаную прыладу, дзеляць біблу на тры роўныя часткі і ў месцах падзелу моцна згінаюць яе; потым адмерваюць, на якой вышыні ад дна лямпы знаходзіцца яе полымя, атрыманай мерай адмерваюць на сярэдняй частцы біблы і на гэтым месцы, як адзначана вышэй, выразаюць дзірачку. Цяпер прылада гатова.

Запальваюць лямпу і ставяць на стол або на лаву; біблу складаюць гэтак, каб атрымаць трыкутную трубку, якую і апранаюць на лямпу гэтак, каб апошняя апынулася ў сярэдзіне трубы. Тады полымя выйдзе якраз супроць дзірачкі і можна глядзець яйкі. Гэтая прылада больш зручна, чымся першая, бо яе ня трэба трымаць і абедзьве рукі застаюцца вольнымі. Зразумела, можна зрабіць трубку і круглую, як каму падабаецца, але трыкутная больш зручна, бо лёгка складаецца і меней займае месца.

Выбіраючы яйкі пад квактуху, трэба яшчэ глядзець, каб яны мелі правільную форму, былі ня шмат буйныя (з жаўткамі) і ня вельмі дробныя.

Каб яйкі лепей захоўваліся, трымаць іх трэба у халаднаватым памешканьні, ня вельмі сухім, старацца не пераносіць іх з месца на месца і, асабліва, з памяшканьня ў памешканьне; яйкі трэба перасыпаць чыстымі зярнятамі.

Калі яйкі брудныя, дык можна паволі абцерці іх анучкай, памочанай у цёплай вадзе.

Яйкі вельмі баяцца перавозкі, бо пры гэтым жаўток, які звычайна знаходзіцца ў асяродку яйка, пераходзіць да лушпайкі. З падобных яек ня чакай добрага вывадку, а дзеля гэтага яйкі завадзкіх курэй, набытыя ў другой гаспадарцы, нельга вясьці на калёсах, а лепей за ўсё асьцярожна прынясі і ў руках. Гэткія яйкі нельга адразу ж падсыпаць пад квактуху, — трэба каб яны паляжалі дома дзень спакойна і тады ўжо садзіць на іх квактуху.

Апрача сьвяжынй яек, на вывадак мае моцны ўплыў узрост і здароўе пеўня і курэй і ўмовы іх утрыманьня.

Яйкі ад маладых курачак і пеўнікаў маюць слабыя зародкі, якія пад квактухай лёгка абміраюць у яйку. Лепш за ўсё браць яйкі ад курэй 2-3-х гадовых. Ад старых курэй яйкі бываюць з моцнымі зародкамі, калі толькі куры гэтыя не зашмат тлустыя, а гэта сустракаецца часта, бо куры пад старасьць лёгка тлусьцеюць. Тады яйкі іх будуць без зародка — не найграныя, або-ж куры зусім ня будуць нясыціся.

Ад курэй ці пеўняў хворых або слабых і яйкі будуць з слабымі зародкамі.

Калі-ж на пеўня выпадае зашмат курэй (больш за 15), дык ён не пасьпявае найграць іх, дзеля чаго яйкі атрымоўваюцца не найграныя.

Калі куры ходзяць у маленькім панадворку, яны нудзяцца, марнуюцца, пеўні дрэнна найгравуюць курэй і ад гэтага атрымоўваюцца яйкі ізноў такі не найграныя.

Гняздо для квактухі належыць абкладаць чыстай саломай і ставіць у такім месцы, каб квактуху віхот ня турбаваў. Ня трэба ставіць гняздо каля печы і наагул там, дзе горача і суха. Гэта вельмі шкодзіць яйкам, і могуць пазаморвацца кураняты, бо яйкавая плевачка, што знаходзіцца пад лушпайкай, можа высахнуць і ня будзе прапускаць паветра, дзякуючы чаму кураняці ня будзе чым дыхаць.

Пад квактуху кладуць 12-13 яек. Калі квактуха вялікая, можна палажыць і больш. Пад маладых квактух падкладаецца яек меней, бо яны ня здолеюць абагрэць усе яйкі.

Лепш за ўсё садзіць квактуху, калі толькі ўжо няма на двары марозаў, дзе-небудзь у хляве ці ў сенцах, дзе паветра чыстае і сьвежае, што неабходна для разьвіцця зародкаў.

Там, дзе сядзіць квактуха, заўсёды належыць ставіць скрыначку з пяском ці попелам, у якім яна будзе купацца, каб збавіцца ад вошаў: бяз гэтага вошы гэтак расплодзяцца, што будуць непekoіць курыцу, яна ня будзе сядзець спакойна і вывадак можа атрымацца дрэнны.

Раз у дзень трэба квактуху зьнімаць з гнязда, каб пакарміць—лепей за ўсё зернятамі, ці чарствым хлебам. Добра даваць і зелень: капуснага лісьця, бурачнага бацьвіньня або што знойдзецца. Калі зьявіцца трава, добра даваць і сьвежанькай травіцы.

У апошні дзень, калі кураняты пачнуць выходзіць, квактухі зьнімаць нельга.

Гэтак сама ніколі нельга памагаць кураняці выходзіць з яйка і зрываць лупайку рукамі, бо можна вельмі лёгка пашкодзіць маленькім і далікатным крывяным жылкам і тады куранё абавязкава загіне.

Куранят, якія ўжо вышлі, можна пакідаць пад квактухай, калі яна старая, спрактыкаваная курыца, якая здолее з імі ўправіцца і не падушыць іх; або іх садзяць у рэшаце на ляжанку ці на печ, падаслаўшы пад іх старызну. Рэшата зверху трэба прыкрыць чыстай анучкай, каб куранятам было цяплей.

У першы месяц куранятам даецца корм больш пажыўны, а дзеля гэтага й больш каштоўны (пшано, каша, яйкі, масла). Калі корм даецца на двары, дык яго могуць лёгка зьдзяўбець дарослыя куры. Каб гэтага ня здарылася, трэба арабіць асобную простую прыладу. У якой-небудзь скрыначцы без накрыўкі робяць дзьве ці чатыры сьценкі ў краткі з плянак, захоўваючы між апошнімі адлегласьці на $1\frac{1}{2}$ - $1\frac{3}{4}$ вяршкі. Ежа для куранят ставіцца ў кармушцы, там, дзе яны ходзяць, і накрываецца гэтай скрынкай гэтак, каб дно было ўгару. Чераз вузкія прамежнасьці кураняты вольна праходзяць да кармушкі дзяўбуць сваю ежу; дарослыя ж куры ўлезьці да іх ня могуць. Гэткім чынам, захоўваецца каштоўны куранячы корм.

В. Ф.

Да ўсіх пчаляроў Заходняй Беларусі.

Пчалярства, такая даходная ў нас сельска-гаспадарчая галіна, ляжыць у Заходняй Беларусі ня чэпаным яшчэ адлогам. Мала хто з нашых пчаляроў рупіцца аб ім, мала хто стараецца падняць яго на належную вышыню, каб даць зразумець усім, што гэта ёсць тая галіна сельскай гаспадаркі, якая пры належным даглядзе за ёю можа даць фахоўцу-пчаляру вялікую карысць; можа даць вялікі матэрыяльны даход.

Занедбаласць пчалярства ў нас ня ёсць вынікам таго, што нашая Беларусь быццам мала прыдатная для пчалярства, як пад паглядам кліматычным, так і мёдадайнасці нашай краіны. Наадварот, гэтыя варункі ў нас мо' лепш спрыяюць пчалярству чым у іншых мясцох, дзе яно ўжо шагнула ўперад. Уся віна заняпаду і старотыповасці нашага пчалярства галоўна ляжыць у тым, што яно вядзецца ў нас паасобнымі адзінкамі, на сваю ўласную руку, нейкім у большасці выпадкаў, дапатошным спосабам.

Нашы пчаляры амаль зусім ня карыстаюцца новымі здабыткамі, новымі вынаходамі ў гэтай галіне, не карыстаюцца поступам. Вось мае сабе якісьці гаспадар у сваім садку пару калодаў пчолак, мало рупіцца аб іх, пакінуўшы на ласку лёсу і чакае, каб там увосені неяк выдраць пару фунтаў мёду на лякарства, або на куцьцю. Аб нейкім лепшым, рацыянальным спосабе гадаваньня і дагляду пчолак, аб паступовым пчалярстве, у шырокім маштабе, няма і мовы.

Праўда, знаходзяцца ўжо і ў нас адзінкі — пчаляры, якія прабуюць вясці пчалярства па новым, больш разумным мэтадам, якія ўжо карыстаюцца выключна рамавымі надстаўкавымі вульямі, штучнаю вузю, але і гэтыя нашы пчаляры-перадавікі з браку ў нас арганізацыі, ізаляваньня ад сваіх слабейшых братоў-пчаляроў, дзеля чаго ня могуць мець уплыву на іх, ня могуць падзяліцца з калегамі-фахоўцамі сваімі дасягненьнямі і сваімі парадамі. Ужо даўно адчувалася патрэбнасць у такой пчалярскай арганізацыі, якая-б клапацілася аб паступовым пчалярстве, якая-б скранула-з нярухомага пункту гэту галіну гаспадаркі ўперад. Выданьне спецыяльных пчалярскіх часопісаў, брашур, кніжак, арганізацыя выставак пчалярства, закладаньне плянтацыяў мядовых расьлінаў, гадоўлі расавай пчалы і г. д. і г. д. трэба было б ўкласці на кагосьці, хто-бы гэтым спецыяльна заняўся.

Вось, прымаючы гэта пад увагу і жадаючы прыйсці на дапамогу нашаму краёваму пчалярству, ініцыятыўная група

пчаляроў-фахоўцаў Заходняй Беларусі паставіла сабе за заданьне стварыць гэтакую арганізацыю, якая-б магла задавальняць усе патрэбы нашых пчаляроў і падняць гэту галіну на валежную вышыню.

З гэтай мэтай 24/1 1928 г. у Вільні адбыўся арганізацыйны сход ініцыятыўнае групы, на якой быў прыняты статут пад назовам: „Статут Беларускага Пчалярскага Кааператыўнага Т-ва „Пчала““.

Статут ужо зацьверджаны Рэгістрацыйным Аддзелам Акруговага Суда ў Вільні; значыцца Т-ва „Пчала“ залегалааванае.

Управа Т-ва распачала ужо працу прапануючы цэламу раду пчаляроў (каля 20-ці асоб) з усіх паветаў, прыступіць да рэгістрацыі пчаляроў жадаючых уступіць у сябры Т-ва, і зрабіла першыя захады, каб у найбліжэйшым часе адчыніць у Вільні крамку з пчалярскімі прыладамі.

Дык вось, браты-пчаляры, ад Вас цяпер залежыць разьвіцьцё гэтага Т-ва і яго карысная праца для нашае старонкі. Хай жа кожны пчаляр сьпяшыць запісацца ў сябры Т-ва Тады толькі можна будзе павясыці працу плянова, калі мы ўсе пчаляры злучымся ў адну моцную арганізацыю.

Управа Т-ва „Пчала“.

Як ужываць мінэральныя угнаеньні (парашкі) і колькі трэба іх даваць на дзесяціну і пад якія расьліны.

Чылійская сьлітра.

Пад збожжы каласавыя чылійскую сьлітру трэба кла-сьці ад 6 да 10 пудоў на дзесяціну, пад бульбу і буракі ад 8 да 12 пудоў. Стручковыя і ўсялякія кавюшны, ці як іх яшчэ завуць бабовымі абыходзяцца бяз сьлітры, але ўсё ж такі, пакуль яны маладзенькія і яшчэ бяз нарастаў на карэнчыках — можна даць 2—3 пуды, што добра адбіваецца на далейшым росьце.

Сьлітра памагае добра на ўсялякія землі, апроч надта мокрых, халодных і глеватых. Разам з хлеўным гноем сьлітру — даваць ніколі ня трэба.

Пад азійныя пасевы пасыпаюць сьлітру ўвосень і вясной, па палове назначанай порцыі.

Таксама і пад ярыну лепш класьці сялітру два разы: першы раз пакласьці як толькі расьлінкі узойдуць, а другі праз дзён 10 — 15. На карэньплоды другі раз кладуць перад абсыпаньнем іх.

Каб усюды роўна разсеяць сялітру, трэба грудкі яе паразьбіваць і перамешаць з сухім торфам, пілавіньнем ці з пяском. Нельга яе высываць пасля дажджу, на сырую зямлю ці па расе, бо тады сялітра, пападаючы на мокрыя лісты расьліны — нішчыць апошнія. Гэтай асаблівасьцю сялітры часта карыстаюцца пры барацьбе з дзікімі травамі. — сарнякамі.

Кайніт.

Ужываюць на лёгкую, пяшчаную зямлю і на сухія сенажаці. На гліністай зямлі кайніт лепш замяніць паташовай (калійнай) сольлю.

Кайніт ужываецца найбольш пад сенажаці, а на пяшчаных землях пад азіміну і ярыну.

Пад сенажаці і азімя пасевы з канюшынай уносяць кайніту ад 24—30 пудоў; пад ярыну, гарох, віку, лубін — 18—24 пуды на дзесяціну.

Кайніт трэба сеяць за 2—3 тыдні перад сяўбой, а пад ярыну — найлепш у восень. На сенажаці кайніт так-сама ўносяць увосень разам з тамасоўкай. Баранаваць яго трэба цяжкай бараной ці драпачом. Мешаць яго з тамасоўнай можна толькі перад самаю сяўбою.

Паташова соль.

Паташова соль памагае таксама, як і кайніт, але яна мае ў $2\frac{1}{2}$ разы больш паташу (калія), дык перавозка яе таней абыходзіцца, чым кайніту. Ужываюць яе на землях лёгкіх, пяшчаных, суглінках (крапаках) і на глінах, а побач — на сухіх сенажацях.

Соль паташова дзеіць добра на ўсе аднагоднія расьліны, найлепш аплачваецца яна пад карэньплоды (бульба бурак) пад якія гэту соль можна ўжываць разам з хлёўным гноем, бо ў самым гнаі заўсёды недахоп паташу для добрага ўраджаю караньплодаў.

На лёгкіх землях паташовую соль ужываюць пад ярыну, азіміны і бабовыя — 6—12 пуд; пад карэньплоды бяз гною — 12 пуд., а на гнаі—8-12 пуд. на дзесяціну.

Соль рассяваюць за некалькі дзён перад сяўбой збожжа, ці да пасадкі бульбы. Каб рассяць роўна, трэба перамяшаць, як і сялітру, з пяском. З тамасоўкай мяшаць толькі перад самай сяўбой, бо ў іншым выпадку мешаніна зьбіваецца ў камы.

Супэрфасфат.

Супэрфасфат, які часта яшчэ сяляне завуць ў нас „крамны попел“, ужываецца больш на землях цяжэйшых. Ня варта яго сеяць на пясках, на сырых, халодных і квасных землях, дзе яго лепш зьмяніць тамасоўкай. Ужываецца пад усе расьліны, а найбольш — пад азімья.

Высеваюць на дзесяціну супэрфасфату:

у 13—14⁰/₀ — 12—24 пуд.

„ 17—19⁰/₀ — 9—12 „

„ 20 — 7—9 „

Пад збожжы каласавыя, ярыну з канюшынай і дубін—12-24 пуд., пад корэньплоды 12-18 п. на дзесяціну.

Супэрфасфат рассяваецца за некалькі дзён перад сяўбой збожжя, або і разам з зярнём і закрываецца бараной ці драпачом. Нельга мешаць з вапнай і тамасоўнай, а з другімі гняямі — ня шкодзіць.

Тамасоўка.

Найлепш тамасоўка надаецца на землях пяшчаных, на халодных, падзолах, дзе няма вапны. Надта добры ўплыў на ўраджай робіць яна на торфах, а таксама і сухіх сенажацях.

На вышэй паказаных землях тамасоўка ўжываецца пад усе расьліны.

Рассяваюць тамасоўку на дзесяціну ў залежнасьці ад таго, колькі у ёй ёсьць фосфарнага квасу: Калі 13-15⁰/₀, дык пад азімья і ярыну з канюшынай—24-30 пуд. Пры тамасоўцы-жа больш працэнтай, порцыі гэтыя трэба паменшыць.

Высеваюць тамасоўку за 1-2 тыдні перад сяўбой збожжя, прыкрываючы спружынойкай, ці прастой бараной на 4-5 цаляў глыбіні. Ня сеюць тамасоўкі разам з гноем, ці суперфасфатам. Перад самай сяўбой, каб яе не знісіў вецер, лепш тамасоўку трохі змачыць, або зьмешаць з сырым торфам, ці мокрай зямлёй.

Лежачы ў вільготным месцы, ці на зямлі, можа тамасоўка скамянець, як цэмант.

Канчаючы гутарку пра мінеральныя ўгнаенні, асабліваю увагу нашых сялян зварачваем на месца, дзе купляць гэтыя парашкі. Купляць трэба толькі ў добрых складах, ці ў таварыствах, або ў гэтакіх купцоў, якіх усе добра ведаюць і вераць у іх сумленнасьць, бо ў прадажы ёсьць таксама і шмат парашкоў фальшаванах.

Гутарка пра хлеўны гной і мінэральныя тукі.

Калі глеба праз некалькі гадоў не атрымоўвае гною, то перастае даваць ураджаі, ня гледзячы нават і на стараннае апрацаванне, бо расьліны выцягваюць з зямлі патрэбныя ім спажывы і такім чынам аслабляюць яе. Хляўны гной мае ў сабе ўсе патрэбныя для расьліны спажывы і фактычна зьяўляецца ўгнаеннем найлепшым. Кожны гаспадар мусіць прылажыць усё сваё старанне на тое, каб вывезці на поле хляўнога гною што найбольш. Хляўны гной мае яшчэ тое вялікае значэнне, што, апрача патрэбных расьліне спажывін, абагачвае глебу маленькімі істотамі, якіх можна ўбачыць толькі праз адумснае павялічваючае шкло, г. зв. бактэрыямі, роля якіх у глебе вельмі значная.

Толькі праз згніваньне расьлін, якое адбываецца дзейнасьцю гэтых бактэрыяў, з памёршых расьлін аслабняюцца тыя матэрыі, якія былі спажыты імі ў часе свайго жыцця з глебы і зварочваюцца зноў у глебу.

Гэтыя прадукты ідуць на пожыў новым расьлінам. Так, кожны год, дзякуючы дзейнасьці ў глебе мільярдаў бактэрыяў, вырастаюць новыя расьліны на трупах леташніх і сваімі трупамі ўзбагачваюць зямлю для расьлін будучага году.

Для свайго жыцця бактэрыі патрабуюць удастатку сьвежага паветра, вады і цяпла. Таму яны вымагаюць, каб глеба заўсёды была пульхная. Калі зьверху глебы ўтвараецца скарынка ад дажджу, праз якую ў глыбіню ня можа праходзіць паветра, тады гэтыя бактэрыі гінуць. Дзеля таго, што дзейнасьць бактэрыяў у глебе з часам слабее, трэба даваць з гноем зноў новых і новых бактэрыяў, і вось дзеля чаго галоўным чынам неабходна вывазіць на поле гной хоць адзін раз за чатыры гады і ня можна зусім бяз яго абыйсціся, ужываючы толькі ўгнаення мінэральныя (штучныя, як у нас кажуць—парашкі).

Новыя навуковыя досьледы паказалі, што найлепш даваць гной хоць пакрыху, але кожны год.

У цяперашнія часы толькі вялікія ўраджаі могуць аплаціць працу селяніна і найлепшы спосаб павялічыць ураджайнасьць глебы, гэта добра ўгнаць яе, але гною звычайна бывае недахват, бо колькасць скаціны значна паменшылася і таму прыходзіцца часта ўжываць угнаення мінэральныя. Хляўны гной усёж такі заўсёды мае галоўнае значэнне, а мінэральныя тукі толькі дапамагаючае.

Мінэральныя тукі пачалі ў нас ужывацца ня так даў-

на і цяпер яшчэ ёсць у нас шмат такіх вёсак, дзе аб іх яшчэ нічога ня ведаюць. У першы раз найлепш спрабаваць дзейнасьць мінеральных тукаў на невялікім кавалачку зямлі і толькі пасля ўжо, калі гэта спроба дасць добрыя вынікі, уживаць іх у большым маштабе, бо розная глеба інакш рэагуе на розныя ўгнаеньні.

На некаторых грунтах вельмі добра ўплываюць фосфарныя тукі, тамасоўка і супэрфасфат, на іншых — калійныя солі і нарэшце сялітра. Не магчыма даць параду ў кожным паасобным выпадку, трэба кожнаму гаспадару пераканацца перадусім самому, прытрымоўваючыся толькі агульных правілаў, выпрацаваных шляхам знаёмства хімічных асаблівасьцяў тукаў і досьледаў, праробленых у навуковых лабораторыях і дасьледчых станцыях.

Усе штучныя ўгнаеньні ў залежнасьці ад спажывы, якую ў сабе маюць, можна падзяліць на 4 групы:

1) азотныя ўгнаеньні (чылійская і нарвэжская сялітра, сернакіслы аміяк, кравяная мука і г. д.),

2) фосфарныя ўгнаеньні (супэрфасфат, тамасоўка, каўсячая мука і г. д.),

3) калійныя ўгнаеньні (кайтніт, калійныя солі, попель),

4) вапнавыя ўгнаеньні (вапна, мергель, гіпс).

Розныя расьліны за спажыву маюць розныя вымаганьні, так напрыклад караньплоды (бульба, буракі) вымагаюць, галоўным чынам, калійных угнаеньняў; хлебныя расьліны — фосфарных і азотных; бабовыя расьліны — фосфарных і калійных і асабліва шмат патрабуюць вапны. Аднак-жа, трэба прыняць пад увагу, што няма такое расьліны, якая б магла расьці без якое небудзь з гэтых чатырох спажывін, і калі якое з іх не хапае, то нават і лішак іншых не паможа, і глеба дасць такі ўраджай, вышыня якога выявіцца тою спажывінаю, што знаходзіцца ў найменшай колькасьці.

З гэтага мы бачым, што на худой, выэксплятаванай зямлі трэба ўживаць усе галоўныя чатыры групы ўгнаеньняў. У зямлю-ж больш менш пагноеную і вырабленую трэба даваць, галоўным чынам, тыя ўгнаеньні, што знаходзяцца ў найменшай колькасьці, а гэта можа пазнаць кожны гаспадар, калі ўперад на малым кавалку зямлі сам зробіць досьлед.

Кожны добры гаспадар мусіць быць таксама і дасьледчыкам.

Інж. Малевіч.

К а м п о с т.

Пад увагу нашых гаспадыняў.

Хоць памаленьку, але ўсё-ж вясна падходзіць і ўжо нашыя вясковныя гаспадыні сярод штодзённай работы не раз задумаюцца аб тым, як гэта яны будуць засяваць гароды ды і як агародніна сёлета ўдасца.

Ведаюць яны добра, што спадзявацца ўраджаю агародніны можна толькі тады, калі земля будзе добра вырабляная і ўгноеная. А вось з гноем уселяк бывае... Наагул нашыя дробныя гаспадаркі мала яго маюць ды і то гаспадар стараецца вывясці яго якнайбольш у поле, ды яшчэ і „парашкоў“ пад збожжа падсыпе, а на гарод абы крышку.

Вось і бяда і клопат.

А гэтага клопату зможа пазбавіцца вельмі лёгка кожная гаспадыня, якая пастараецца ўласнымі сіламі здабыць угнаенне для свайго гароду.

А гэта вось як:

Недзе ў куточку за хляўчыкамі трэба выкапаць яму праstackутную, глыбінні на $\frac{1}{2}$ метра. Вялічынна залежная ад месца, якое дзеля гэтай мэты назначым і туды, у гэтую яму зсыпаць і зліваць усе, самыя разнародныя астачы: сьмяцьцё з хаты і панадворку, зельле выпалатае з гароду, попял з печы, ваду брудную, луг ад бялізны і г. д.

Збіраючы акуратна ўсе чыста астачы з хаты, панадворку ды гароду, за лета набяром іх ня толькі поўную яму але і цэлы ўзгорак над ёю, ды і ня будзе ўжо гэта орхое сьмяцьцё, але ад паліваньня ўселякімі жывкамі вытварыцца ўжо менш-больш перагніўшая маса.

Трэба яе цяпер віламі перавярнуць так, каб тое, што ляжыць пад сподам выняць на верх, а верхні слой, каб апынуўся пад сподам. Гэтак варочаючы вылажыць усю масу на бок каля ямы, злажыць у праstackутнік, крыху ў сваёй верхняй часці вузейшы, ды ізноў паліваць яго рознымі жывкамі, ня сыплючы ўжо ніякага сьмяцьця, якое нанова пачынаем зсыпаць да ямы.

Тая куча перагніўшага сьмяцьця, гэтак званы „кампост“, за восень перагніе яшчэ ляпей і вясной можа быць паложаны на гарод, як гной.

Каб мець „кампост“ лепшы, больш перагніўшы, ляпей яго ўжываць не ў год пасья таго, як пачалі яго рабіць, а праз два гады.

Вельмі добра перад вывазам яго на гарод перакінуць яго праз рэдкую драцяную сетку — перасеяць — тагды ўсе нязгніўшыя часткі астаюцца, а на гарод кладзём яго ў форме тлустай гнойнай зямлі.

Адно толькі трэба сьцэрагчыся, каб ня кідаць на кучы кампосту пыраю і ня сыпаць насення сарнякоў, бо як адно так і другое ня перагнае і дастаўшыся на гарод страшэнна яго засьмеціць.

Праз некалькі гадоў гэткай працы гарод будзе мець адзін чарназём, а якія будзе даваць ураджаі — лёгка дагадацца.

Выраб „кампосту“ мае яшчэ другое пабочнае значэнне: прымушае ён гаспадыню ўсё сьмяцьцё зсыпаць у адно месца і туды-ж выліваць памы і гэтакім чынам захоўваць панадворак, а часта і вуліцу каля хаты ад засьмечывання.

Апроч таго стараньне сабраць як найбольш матэрыялу для кампосту заахвочывае да акуратнага вымятанья хаты, каморы і панадворку.

Л. Войцінава.

Як даглядаць паросных сьвіньней і парасят.

Сьвіньні палепшаных пародаў паросяцца два разы на год. Найлепшы час для апаросу гэта студзень і люты — першы раз, а другі — ў ліпні і жніўні. Дзеля гэтага матку пускаюць да кнура першы раз ў канцы верасня і ў кастрычніку, а другі раз — у красавіку. Звычайна сьвіньня носіць 115-118 дзён, або, як кажуць, „3 месяцы, 3 нядзелі і 3 дні“.

Маладых сьвінак трэба пускаць да кнура не раней, як гадавога ўзросту. Калі пускаць раней, як цераз год, тады яны затрымоўваюцца ў сваём разьвіцьці, не дасягаюць поўнага ўзросту і выходзяць дробнымі маткамі.

У корме пароснай сьвіньні павінна быць збожжа або макуха. Улетку вельмі карысна даваць пароснай сьвіньні зялёную люцэрну, а зімою — параную сечку з люцэрнавага сена. Да корму карысна дадаваць патроху крэйды і дробнастоўчаных, перапаленых касьцей. Ня трэба толькі закормліваць матку, бо ад сытых матак звычайна выходзяць слабыя, дробныя парасяты.

Усіх паросных матак можна трымаць разам у адным

агульным сьвінарніку. Але перад апаросам, тыдні за 3 да радоў, матку трэба аддзяліць ад іншых сьвіньней і захоўваць яе ад усяго, што можа нашкодзіць ёй самой, або парасятам.

За колькі дзён да апаросу цыцкі ў сьвіньні набракаюць і адвісаюць, а за 12-20 гадзін да радоў зьяўляецца і малодзіва ў саскох. Калі пачне выдойвацца малодзіва, сьвіньню гаспадар павінен пачаць сьцерагчы, бо гэта знача, што ўжо блізка рады. Трэба прыгатаваць чыстую, сухую подсьцілку, лепш з дробнай саломы, падбаць аб цяпле і наагул забясьпечыць радзісе спакой і цішыню.

Калі матка пачынае парасіцца, пры ёй увесь час павінен знаходзіцца чалавек, адзін днём, а другі ноччу. Недалеткам гэту справу ня варта давяраць. Пры апаросе часамі трэба бывае памагчы адсунуць месца, пасадзіць парасятка першы раз да цыцкі і інш., а таксама даглядаць, каб сьвіньня не падушыла парасятка кладучыся.

З другога боку зараз пасья апаросу, трэба ўважліва сачыць за выем маткі, каб яно не загрубела, бо перабалеўшае вымя ня будзе даваць многа малака. А для гэтага ня можна першыя дні шмат карміць сьвіньню. У першы дзень трэба даць толькі пойла, ды таго ня многа, і толькі на другі або на трэці дзень да пойла дадаюць патроху высевак. Калі вымя не шмат перапаўняецца малаком і парасяты яго добра высмактваюць, то высевак з кожным днём прыбаўляюць усё болей. Праз 5-6 дзён небясьпека загрубеньня вымя зьнікае, парасяты добра яго разьмінаюць і высмактваюць, і з гэтага моманту матку пачынаюць карміць як мага ляпей і сыцей, каб яна магла вырабляць досыць малака.

Як толькі сьвіньня пачне парасіцца, неабходна парасят падбіраць і, перавязаўшы ў іх пупавіну, адсаджаць у асобную скрынку, каб яны дні 2-3 пасядзелі ў ёй, пакуль ня зробіцца больш дужэйшымі. Пад матку падпускаюць парасят толькі для ссаньня, не радзей, як праз кожныя 2 гадзіны днём і ноччу. Гэта трохі клапатліва, але больш бясьпечна, што матка ня прыдушыць і не пакалечыць сваіх парасят.

Звычайна матка гадуе 6-8 парасят, а маладыя, па другому году — ня больш 6 парасят. Але часамі, калі парасят бывае 12-14 штук і нават балеі, то некалькі з іх бываюць вельмі дробнымі і рэдка выжываюць. Ляпей гэтую лішку пасадзіць, калі можна, пад другую сьвіньню, астаўшы ня больш 10 парасят пад маткаю, яшчэ ляпей — ня больш 8 парасят.

Кожнае парасё сьсе заўсягды адну і тую цыцку. Для гэтага вельмі важна, каб яны адпаведна свайму стану ра- забралі цыцкі. Пярэднія цыцкі — больш млечныя і іх трэба аддаць больш слабейшым; для гэтага першыя дні трэба прытрымліваць парасят пры цыцках, каб яны не перабягалі і не бунтавалі. Праз 2-3 дні парасяты прызвычайоцца да сваіх цыцак і ўтвараецца сталы парадак.

З часам, праз 2-3 тыдні, калі будзе відаць, што малака ў цыцках мала і што парасяты бязперастанку прыкла- даюцца да маткі ссаць і цярэбяць пустыя цыцкі, тады трэба пачынаць патроху надкормліваць парасят цэльным кароўім малаком. Для гэтага ў адным кутку хлява трэба зрабіць краты такой вялічыні, каб праз іх маглі праходзіць пара- сяты, а матка не магла прасунуць туды сваю галаву. За краты ставяць карытца і наліваюць туды кожны раз сьве- жае малако. Карытца трэба заўсёды мыць і трымаць яго чыстым. Калі парасяты ня п'юць адразу, іх трэба падсадзіць да карытца і абмачыць лычкі ў малако, тады яны скора зразумеюць, у чым справа, і п'юць самі. Каб атрымаць буй- ных парасят, іх трымаюць пад маткамі па 6-8 тыдняў, але гэта дрэнна ўплывае на матак,— вельмі сушыць іх.

З чацьвертага тыдня парасяты пачынаюць брацца за цвёрдны корм, залазяць у карыта і пачынаюць патроху есці разам з маткаю. Цяпер на 5 тыдні, парасят звычайна адсаджваюць ад матак; матак выганяюць у асобны хлеў і праз дзень надпускаюць да парасят, каб ссалі малако, а праз 3 дні й зусім перастаюць надпускаць. Зразумела, што адсаджаным парасятам даюць усё болей і болей корму, малымі порцыямі, але часта. Перш кормяць цераз кожныя дзве гадзін і, урэшце, калі ім будзе каля двух месяцаў, даюць корм 4-5 разоў на дзень.

Каб парасяты шывка расьлі і добра разьвіваліся, не- абходна даваць ім першыя месяцы пасья адсадкі малочныя астачы:— сабранае малако і сьвежую сыраватку. **Ніякі іншы корм ня можа замяніць малочных астачаў**, і парасяты выгада- ваныя бяз малочных астачаў, заўсёды адстаюць ростам ад тых, якія атрымліваюць малочныя астачы.

Найлепшы зярнёвы корм для парасят — гэта ячмэнь. Даюць яго буйна размолатым. А калі ячменю няма, то даюць размол іншых зёран, найбольш другіх гатункаў, напрыклад: проса, грэчкі, аўса, жыта і высевак. Да хлебнага цеста можна дадаваць патроху варанае бульбы і макухі. У летнюю пару, калі парасяты ня ходзяць на пашу, трэба даваць па- крысе маладое травы. Наагул, парасятам трэба даваць як мага разнастойны корм, каб ён ім ня прыдаўся, і каб па- расяты заўсёды кідаліся да корму з вялікім апэтытам.

Нельга даваць парасятам ніякага сапсутага або запля-

сьнедага ці згарчэўшага корму. Корму трэба задаваць толькі, каб парасяты разам маглі ўсё зьесьці і каб нічога не аставалася ў карытах і там ня гніло і не псавалася. Сапсуты корм можа выклікаць ў парасят вольнасьць і справа можа дрэнна скончыцца.

Такі ўзмоцнены адкорм парасят павінен трываць да 3-4 месяцаў. Парасяты на чацьвертым месяцы залічаюцца да надворных сьвіньней і кормяцца так, каб толькі расьлі, але ня тлусьцелі.

Таксама вельмі карысна мыць парасят, прынамсі адзін раз у тыдзень, з мыдам або лугам. Улетку мыюць часцей, а ўзімку радзей, зьвяртаючы ўвагу на тое, каб не прастудзіць парасё.

Звычайна лічаць, што сьвіньня самая нехайная жывёла. Але гэта памылка. Наадварот, сьвіньня самая чыстая з усіх свойскіх жывёл. Тое, што яна качаецца ў гразі, якраз і даводзіць, што яна любіць і шукае чыстату. Сьвіньня мыецца гразьцю, як мы мылам. Бо што такое гразь? Гэта разведзеная ў вадзе зямля або гліна, якая зьмяшчае ў сабе шмат лугу, і гэткаю гразьцю мыюцца ня толькі сьвіньні, але і людзі з вялікай карысьцю для сябе (пры пэўных хваробах). Адна вада сыжыкае з цела, а пад клейкаю земляною гразьцю добра адмакае і сапраўдная гразь, прыстаўшая да скуры сьвіньні. Пачне высыхаць на сьвіньні гразь, усіх вошай пазклейвае, а высыхне зусім — вошы ў гэтай гразі, як замураваныя. Пойдзе сьвіньня скрабіцца аб скуп, дзерава, — сухая гразь з яе лёгка зьляціць, а з ёю пазьлязаюць вошы і ўсякая іншая гразь, што адстане ад скуры.

Дзеля таго, што сьвіньня любіць скрабацца, вельмі карысна ўладжваць гэткую для іх скрабалку: бервяно ўмацоўваюць на двух кароткіх скупках так, каб адзін канец быў крышку вышэй і, такім чынам, аб яго маглі сьвіньні скрабаць ня толькі свае бакі, але і сьпіны, і да таго сьвіньні рознага ўзросту.

Таксама гаспадару трэба ведаць, калі трэба пакладаць, чысьціць парасят, бо ад гэтага залежаць вынікі пры адкорме сьвіней. Чым больш маладымі пакладаюцца кнуркі, тым яны хутчэй пачынаюць тлусьцець і даюць больш салёную сьвініну. З другога боку, чым пазьней пакладаюцца кнуркі, каля 4-6 месяцаў, тым большымі яны вырастаюць і больш мяснымі, а дзеля гэтага даюць большыя шынкі і вельмі тлустыя. З гэтае прычыны, калі гаспадар хоча атрымаць больш тлустых сьвіней, пакладаць кнуркоў трэба раней, хоць-бы і ў часе адсадкі ад маткі, а калі ён хоча атрымаць добрую вяндрліную сьвініну, павінен пакладаць кнуркоў пазьней.

І. С.

Агр. П. Дубрівний.

Белы баркун — новая кармавая расьліна.

Белы баркун — гэта тая расьліна, якая расьце ў нас у дзікім стане. Яна часта засьмечвае наша збожжа і наш гаспадар вядзе з ёю барацьбу, як з дакучлівай і шкоднай расьлінай.

У Амэрыцы на гэтую дзікую расьліну звярнулі ўвагу аграномы і перадавыя гаспадары.

Тут пачыняюць яе ўзгадоўваць, дзеля выкарыстаньня яе на корм, ці то як сена, ці то як сьвежы, зялёны корм, ці нарэшце, як пашу для скаціны.

Там ужо выведзены аднагадовыя пароды баркуна, якія вядомы пад назовам „губам“.

Белы баркун — расьліна вытрывалая на сушу і не баіцца марозу, а таму і культура яго вельмі пашырана ў сухіх раёнах Амэрыкі, з пякучым летам і мала-сьнежнай зімой.

Цяпер над пазнаньнем белага баркуна працуе дасьледчая станцыя пры сельска-гаспадарчым коледжу (вышэйшай гаспадарчай школе) ў Паўночным штаце Дакота. Вывучаюць тут розныя пароды баркуна, спосабы прыгатаваньня яго на сена, сілос і на насенне, прабуюць выкарыстаць яго пад пашу. Вывучаюць яго спажываную якасьць і ператравліваньне і ўсваіваньне спажываных дзейнікаў баркуна жывёліным арганізмам.

Спажыванасьць баркуна можна бачыць з дадзеных дасьледчай станцыі ў Амэрыцы.

Страўных дзейнікаў у 10 фунтах баркуновага сена.

	Сухіх дзейнікаў	Сырога бялка	Вуглеводаў	Тлуст.
Баркун — — —	91,4%	10,9	38,2	0,7
Люцэрна — — —	91,4%	10,6	39,0	0,9
Чырвоная кан. —	87,1%	7,6	39,3	1,8
Костэр (Bromos) —	81,5%	5,0	41,2	0,9
Кукуруза — — —	90,0%	3,0	42,8	1,2

З гэтых дадзеных бачым што баркун па складу сваіх аджыўляючых дзейнікаў, блізка падходзіць да люцэрны і чырвонай канюшыны.

Дасьледы паказалі, што калі баркун пачынае пасьпеваць, то колькасць бялковых дзейнікаў раітам у ім зьменшваецца, а ўзрастаецца колькасць клетчаткі (цэлюлёза, клетчатка мала аджыўляючы дзейнік). Дзеля гэтага, каб атрымаць ў баркунавым сене ці ў сырым корме больш аджыўляючых і страўных дзейнікаў, яго трэба касіць сваечасна, калі баркуна яшчэ зялёны.

Белы баркун вельмі цэнная расьліна пад пашу. Калі яго пасеяць вясной, то восеньню ўжо можна пасьвіць жывёлу. На другі год трэба яго якнайбольш выпасьвіць, бо тагды расьліна будзе пускаць новыя храсткі, ў якіх найбольш аджыўляючых і страўных дзейнікаў.

Пры выпасе варта пакінуць асобныя кусты баркуна, каб ён зацьвіў і даваў сьпелае насенне, гэтае насенне будзе звальвацца на зямле і гэтак баркун будзе што году аднаўляцца. Пры гэтакіх варунках удалося ўтрымаць баркун на адным месцы да 10 гадоў, недасяваючы яго.

Поле, засеянае белым баркунам, можа быць надзвычайна добрай пашай дзеля свіней, асабліва, калі да яго пасеяна трохі аўса.

Адпас свіней у першым годзе можа пачацца тады, калі расьліна мае 20—25 сантыметраў вышыні.

Але гэты выпас трэба хутка прыпыніць, каб даць магчымасьць расьліне акрэпнуць на зіму.

На другі год можна пасьвіць з ранняй вясны і да позьняй восені.

Найлепшай пашай для свіней ёсьць люцэрнавая паша, але поруч з ёю можна завясыці і баркунову.

Апрача гэтага баркуновая паша вельмі добрая для выпасу мясное і малочнае жывёлы, асабліва ў гарачае і сухое лета. Але белы баркун мае гаркаваты смак і няпрыемны пах, калі ён састарэе, і няпрывычная жывёла ня можа тады яго есьці.

Вось, каб абмінуць гэта, трэба прывучаць да яго жывёлу калі ён яшчэ малады і гаркі яго смак мала чутны, тады жывёла звыкаецца і есьць яго з ахвотаю.

Але жывёла, пры адпасе на баркуновай пашы, патрабуе дзеля лепшага ператраўліваньня грубай пашы, як сена ці саломы, якую неабходна мець блізка пазы.

Пры пасеньні жывёлы на люцэрне, часта здараецца здупцьё жывата, а пры пасеньні на баркуновай пашы, гэта бывае вельмі рэдка.

Зауважана, што малочныя каровы, якія пасудца на баркунавай пашы, даюць малако з спецыфічным запахам і смакам, асабліва-ж вясною. Але гэтага можна ўнікнуць, калі прыганяць карову з пашы за 1—2 гадзіны да даеньня.

Вельмі добрай можа быць баркуновая паша і для авечак. Але авечкам ня трэба даваць моцна выгрызць пашу, асабліва-ж ў першы год росту.

Вельмі карыснай можа быць баркун і пры разь-вядзенні пашы для птушак. *)

З гэтага кароценькага агляду ўжо можна бачыць, якую вялікую карысьць можа даць баркун у гаспадарцы. У часе вайны жывёлаводства ў нас моцна ўпала і гаспадарам амаль ня ўсюды бракуе добрае пашы для рагатае жывёлы, сьвіней і авечак.

Няхай-жа нашы сяляне папрабуюць зазясьці ў сябе культуру белага баркуна. Тым больш, што баркун расьліна ня вымагаючая добрага грунту. Баркун добра расьце на пясковых і супясковых грунтах, ня баіцца пасухі і марозаў.

Дзякуючы гэтаму, мала прыгодную, яловую зямлю можна добра выкарыстаць з дапамогай баркуна. А гэта дасьць новыя прыбыткі ня толькі аднаму гаспадару, але і ўсяму нашаму краю.

Укр. часап. „Сільскі Світ“

Некалькі слоў аб сэпаратарах.

Мала ў якой гаспадарцы ў нас зварачваецца належная ўвага на малако, дзеля гэтага мы і хацелі-б тут аб гэтым крыху пагутарыць.

Часьць малака звычайна спажывае сямья гаспадара, а з таго, што астаетца гаспадыня робіць масла, тварог і сыры. Калі ў гаспадарцы шмат кароў, і атрымоўваецца шмат малака, колькі-ж гэта гаспадыні клопату, пакуль яна пераробіць малако на масла.

Звычайна, малако ў нас зьліваецца ў гаршкі ці гладышы, якія ставяцца ў халодны склеп, лядоўню, ці іншае якое сьцюдзёнае мейсца, каб ня ськісла. Праз дзень — два з малака зьбіраюць смятану акуратна да апошняе каплі, астаетца зьбірае малако. Гаспадыня думае, што ў ім ужо малочнай тлустасьці зусім няма, аднак гэта ня зусім так.

Навуковыя спробы з такім зьбіраным малаком, паказалі, што ў ім астаетца яшчэ аж каля 1% малочнай тлустасьці або у 39 літрах зьбіранага малака астаетца цэлы фунт малочнай тлустасьці, што выходзіць блізка каля 1¼ фунт.

*) Трэба яшчэ ўспомніць, што баркун пакінуты на насенне дае добры мёдазбор пчолам, якія не абмінаюць кветак баркуна аж да позьняй восені, бо ён мае тую ўласнасьць, што аж да марозаў выпускае новыя расткі і кветкі, маючы на сабе адначасна і сьпелае насенне.

(Прып. перакладчыка).

(паўкіляграму) масла. Дык вось якое зьбіранае малако перарабляецца на тварог, або спажываецца жывёлай (аддаецца цялятам, сьвіням і г. д.), а гаспадыня траціць на гэтым жывы дзень па некалькі залатовак.

Гэту страту лёгка вяртае машына, якая заведца сэпаратарам ці цэнтрагонкаю, і служыць да хуткага і акуратнага аддзяленьня сьмятаны ад малака.

Цёплае, сьвежа-падоёнае малако ўліваецца ў сэпаратар і машына, пушчаная ў рух, за некалькі мінут працы дзеліць паасобна сьмятанку і запраўды постнае малако, у якім астаецца можа толькі адна дзясятая процанту малочнай тлустасьці, а то і таго менш.

Найлепш сэпаратар аддзяляе сьмятану, калі малако сагрэта найменьш на 30°С., значыць прыблізна мае тэмпературу малака толькі што падоенага, у іншым выпадку трэба малако на такую тэмпературу падагрэць. Адначасна малако і чысьціцца, бо рожны бруд і хваробныя бактэрыі (напр. сухотаў) астаюцца ў машыні. Шмат гаспадароў, што маюць нават і па 10 кароў, але ня маюць сэпаратару, масла зусім не прадаюць, або прадаюць толькі якіх 20—30 кіляграмаў у год, а гэта вось дзеля чаго.

Зімою кароў кормяць малапажыўным кормам: саломая, трасянкаю і г. д. ды і целяцца каровы звычайна на вясну—і вось дзеля гэтага зімою амаль-што зусім не даюць малака. Калі на вясну, пасья ацёлу, малака і прыбудзе, то гаспадары ня маюць часу займацца ім. Гэтак праходзіць усё лета і восень, а займацца малаком няма часу. І з таго малака, што праз лета надойвалася, не астаецца нічога, часць малака пашла на ежу а з рэшту гаспадыня збіла прыхваткамі некалькі кілёграмаў масла, — вось на табе, — увесь даход з кароў.

А аднак-жа каровы павінны даваць даход! Толькі гаспадару трэба знайсці спосаб, якім-бы можна было перарабіць на масла ўвесь летні ўдой не патраціўшы на гэта шмат часу?

Памагчы ў гэтым можа яму толькі сэпаратар. Аддзяляючы што дзень сьмятану сэпаратарам—на што трэба толькі некалькі мінут часу—гаспадар атрымае больш сьмятаны, у якой будзе і больш малочнай тлустасьці. Збіўшы гэту сьмятанку гаспадар пераканаецца, што дабыў масла больш, як даўней, пры гэтым масла на смак і трываласьць будзе лепшае, якое, такім чынам, можна заўсёды і прадаць даражэй. Хто ня купляе сэпаратару, баючыся вялікіх расходаў, мусіць памятаваць, што рожніца атрыманай з малака сьмятаны, а значыць пасья і масла, пакрывае звычайна ўжо за некалькі месяцаў расходы на куплі сэпаратару.

Каб гаспадар, ня маючы цэнтрагонкі хацеў пераканацца, колькі тлустасьці астаецца ў зьбіраным малацэ, пры самым акуратным зьбіраньні сьмятаны рукою, павінен тое малако прапусьціць праз цэнтрагонку і атрыманую сьмятану перарабіць на масла. Асабліва ў цяперашнія цяжкія часы, калі гаспадарка не дае павіннага зыску, з прычыну слабое агранамічнае помачы і наагул цяжкіх умоваў жыцьця, павінны гаспадары зьвярнуць найбольшую увагу на кароў, якія зпачна могуць палепшыць стан гаспадаркі.

Кожны гаспадар, маючы нават 2-3 каровы ўжо павінен мець малы сэпаратар, каб узяць ўсё больш каштоўнае з малака, вырабляючы з цэнтрагоннае сьмятаны масла і прадаючы яго на лепшай, як дагэтуль цане.

А калі гаспадар пераканаецца, колькі карова прыносіць даходу, будзе лепш яе даглядаць, лепш карміць, пачне сеяць больш бабовых расьлін і садзіць карэньплодаў (бульбы, буракоў, моркаві) і за ўсё гэта кароўка яму старэнна заплаціць малаком.

А. М.

Паводле нашых поглядаў шмат карысьнейшымі былі-б у вёсках кааператыўныя малачарні, якія маючы сэпараты ды маслабойкі, перараблялі-б на масло малако ўсіх гаспадароў. Аўтар кажа, што адзяліць сьмятану ад малака сэпаратарам гэта справа некалькіх мінут, гэта праўда, але ўтрыманьне сэпаратара ў належнай чыстаце вымагае шмат часу і вялікай акуратнасьці.

(Прыпісак рэдакцыі).

Арышт рэдактара „Сахі“, грам. Павалковіча.

Рэдакцыя часопісі з вялікім сумам павядамляе аб арышце рэдактара „Сахі“ грамадзяніна Павалковіча, які знаходзіцца ў турме на Лукішках. Пры вобьску нічога кампрамітуючага знойдзена ня было.

З прычыны арышту грам. Павалковіча „Саха“ не магла выйсьці ў вызначаны час. Рэдакцыя прымае ўсе меры, каб надалей „Саха“ выходзіла нармальна.

Рэдактар-выдавец: А. УЛАСАЎ.

Друк. Я. Левіна Вільня, Нямецкая 22.

**Лён - Каноплі - Ключча - Воўну
і Лекарскія зёлкі**

купляе за гатоўку або выменьвае на гатовую манафактуру, як
палотна, цайга, сукна, мультын і інш

адна на Украіну

Акц. суполка

„ПОЛОТНО“ у Львове,

Гарадзецкая вул. № 95

Жалезнадарожныя пасылкі аплачваем самі. — Замену
выконваем зараз па атрыманыя сэрцу.

УВАГА: Няма іншых падобных суполак апроч „Полотно“
у Львове.

На
1928
год

Прадаужаецца Падпіска
на 1928 г.
на сельска-гаспадарчую часопісь

На
1928
год

„САХА“

„Саха“ знаёмячы нашага селяніна ў навукова-папулярнай форме з лепшымі спосабамі апрацоўкі раллі, ставіць мэтай дабрабыт дробнага гаспадара, які мог-бы бяз значных затрат падняць прадукцыйнасць сваёй працы.

„Саха“ будзе выходзіць адзін раз ў месяц.

„Саха“ будзе даваць падпішчыкам сельска-гаспадарчыя, юрыдычныя і іншыя па рады бязплатна.

Гадавыя падпішчыні атрымаюць дарма пробы на сям'я выдатных расьлін і заводнага збожна

Падпісная плата:

На год 3 зл. —

На паўгоду 1 зл. 75 гр.

І нумар — 30 гр.

—) Дарма „САХА“ высылацца ня будзе. (—

Для старых і акуратна высылаючых плату падпішчыкаў, якія адразу ня могуць выслаць грошы, часопісь будзе высылацца тады, калі яны вышлюць заяву аб высылцы ім „Саху“ і абазначаць тэрмін высылкі платы.

Тыя падпішчыкі, якія вышлюць плату аднаразова на 5 нумароў — шосты дастаюць дарма.

Адрэс рэдакцыі і адміністрацыі:

Вільня, вул. Сьв. Анны № 2, кв. 3